

NADA VAJS, Zagreb

TOPOGRAFSKI APELATIVI ROMANSKOG PODRIJETLA U TOPONIMIJI ISTOČNOG JADRANA

Slijedeći smjer koji je obratan od uobičajenog postupka u ispitivanju toponimije, ide se od potvrđenog ili pretpostavljenog apelativa koji je mogao postati toponimom. Ispituju se tako topografski apelativi romanskog podrijetla koji u službi toponima označavaju osobine terena: prirodni oblik tla, oblici dodira more - kopno, vrste tla i položaj terena. U drugoj se skupini navode toponimi izvedeni iz apelativa koji su označavali ljudske tvorevine, dok se u posljednjoj skupini raspravlja o topografskim metaforama.

0. Ispitivanje kojim želimo utvrditi koji su topografski apelativi postali toponimima pretpostavlja obratan istraživački postupak od onoga koji je ustaljen u toponimijskim istraživanjima. Dok se uobičajenim postupkom ide od potvrđenog toponima i kreće se prema utvrđivanju njegova ishodišta - ispituje se podrijetlo, leksička klasa, semantizam i tvorba pa je onda to genetičko ili povijesno ispitivanje - put kojim moramo krenuti, ako hoćemo odgovoriti na gornje pitanje, ide protivnim smjerom. Ukratko, svrha nam je odrediti koji su jezični elementi prešli onu vrlo nesigurnu granicu koja dijeli apelativ od toponima, tj. kakva je i kolika mogućnost prijelaza određene klase apelativa u toponime.

Shematizirano, po prilici, ovako:

standardni postupak	potvrđeni toponim → pretpostavljena osnova (= podrijetlo)
ovdje prihvaćeni postupak	potvrđeni toponim ← potvrđeni ili pretpostavljeni apelativ

Baveći se semantičkom interpretacijom terminologije kasnosrednjovjekovnih talijanskih portulana,¹ tj. opisa obale koji su služili isključivo kao putovođ moreplovcima (koje mi danas nazivamo peljarima²), Henry i Renée Kahane su uz suradnju Lucille Bremner sastavili iscrpan glosar termina upotrijebljenih u tim opisima.³ Ti su im termini, kako sami kažu, poslužili kao an ideal corpus za njihovo dalje ispitivanje kojim su htjeli utvrditi the potentiality of certain appellatives to turn into placenames.⁴ Naslov koji su dali svom prilogu "From Landmark to Toponym"⁵ odlično rezimira ono čemu mi težimo u ovom prilogu, a to je pokazati koje su romanske geografske oznake postale u našem jeziku toponimima.

Možda je ovdje uputnije govoriti o geografskom ili topografskom apelativu nego o geografskom terminu, kako je to uobičajeno, jer se prvim može označiti svaka opaziva, vidljiva ili upadljiva terenska konfiguracija ili lako uočljivi objekt, dok je, usprkos Schützovim pokušajima razgraničenja⁶, geografski termin teško strogo odrediti. Ako i pokušamo reći da geografski termin označuje ono što je nastalo u prirodi, a da je sve ostalo apelativ, kamo ćemo, primjerice, svrstati istoznačni par luka/porat? Jer luka jest i prirodna konfiguracija obale, ali može biti i artefakt, tj. ljudska tvorevina. Jednako tako i toponimi Posat (Dubrovnik) ili novije Foša (Zadar) koji su nastali od lat. fodio "kopam" (≠ Prokop) mogu biti učinak ljudskog rada ali i zatečena terenska konfiguracija.⁷ Naposljetku, dok "geografski termin" isključuje npr. mjesto označeno posebnim strujanjem mora ili konfiguraciju terena karakteriziranu posebnom izloženošću nekom vjetru, svi će ti pokazatelji denotativno ili konotativno biti uključeni u šire shvaćeni topografski apelativ.⁸

Kako je inherentna karakteristika topografske oznake da joj je referent vidljiv i da joj izraz baš zbog toga postaje toponimom, tj. iz klase apelativa prelazi u klasu vlastitih imenica koje identificiraju neki geografski položaj i dr., pozabavit ćemo se onom klasom od apelativa nastalih toponima koja obuhvaća geografske termine i topografske oznake. Prvi je termin sadržan u drugome, drugi je dakle općenitiji i podesniji za naše istraživanje jer će nam pružiti više leksičke građe koju možemo promatrati na hrvatskoj i na romanskoj razini. Moguća podudaranja u organizaciji

forme sadržaja i/ili podudaranja u supstanciji sadržaja ukazat će nam koje klase apelativa lakše postaju toponimima. To je ono što H. i R. Kahane nazivaju toponymability (mogućnost individualiziranja).⁹

Svoja ćemo razmatranja dvojako ograničiti: a) lingvistički, time što ćemo uzeti u obzir elemente romanskog supstrata ili adstrata, i b) geografski, time što ćemo tu pojavu jezičnih dodira ispitati na istočnojadranskom obalnom i otočnom potezu.¹⁰

Kako je u uvjetima etničkih, a to znači i jezičnih preslojavanja na našem primorju dolazilo do razumljivog zastiranja vrijednosti toponima ili toponomastičkih sastavnica, to je ponekad imalo za posljedicu njihovo tautološko prevođenje i jukstapoziciju ili čak sraštanje dvaju istoznačnih elemenata u jedan toponim: noviji je sloj istu geografsku stvarnost vidio, a zatim i izražavao svojim jezičnim sredstvima. Rezultat je bio toponim koji u sebi nosi "neprozirnu" i "prozirnu" po formi sadržaja jednaku sastavnicu. Već klasični primjer za takvo "prevođenje" je tip Lingua-glossa ("jezik" + "jezik").¹¹

Gdje god to bude moguće, navodit ćemo hrvatsku semantičku paralelu, tj. domaći izraz iste forme sadržaja: tip Vela Punta ≠ Veli Rat.¹²

Toponime smo crpili iz monografskih opisa i popisa naše obalne i otočne toponimije kao i iz geografskih specijalnih karata.¹³

01. Tako sakupljenu građu podijelili smo u tri semantičke skupine:

1. Prirodni oblik tla/obale (1.)
 - Oblik dodira more - kopno (1.2.)
 - Vrste tla (1.3.)
 - Oblik tla (1.4.)
 - Položaj terena (1.5.)
2. Ljudske tvorevine (2.)
3. Topografske metafore (3.)

Unutar svake skupine pokušat ćemo naznačiti različite slojeve romanskih posuđenica (tj. najstariji romanski sloj, dalmatski i najmlađi, mletački sloj).

1. Prirodni oblici tla/obale

Opće je poznato da u najstariju kategoriju toponima spadaju oni koji u sebi sadrže geografski termin. To su toponimi koji nam izravno govore što je geografski objekt koji se imenovalo. No, budući da je riječ o romanskom supstratu, pa i o predromanskim ostacima koji su se sačuvali uglavnom dalmatskim posredstvom, ti će geografski termini, ukoliko se nisu do danas sačuvali kao apelativi, biti neprozirni.

1.1. Sadržaj "brdo" nalazimo u toponimima (oronimima) izvedenima iz lat. monte, REW 5664. Najstarijem romanskom sloju pripadaju: Mutvoran (Istra) < monte Mauranu, Mutogras (kraj Splita) < monte grassu, Motokit¹⁴ (Hvar) < monte acutu. Dalmatskom sloju možda pripada i Motovun¹⁵ (Istra). Mlađeg su postanja: Montókuc (Mljet) < monte acutiu "oštro brdo", Montórez (Mljet), Montovijerna (brežuljak nad Gružem - Dubrovnik, zabilježeno i Motovijerna) < monte vertulu "okrenuto, krivo brdo",¹⁶ Munčel¹⁷ i Mučel (Krk, Rab, Iž) < lat. dem. monticellus (REW 5670, Skok SR 26, 111, 120). Istog postanja mogao bi biti i brački toponim Mučelje.¹⁸ Isti se sadržaj nalazi i u Brgačel(j) (brdo - Ugljan) < "keltsko-ilirske riječi briga "brdo" + rom.suf. -cellus", Skok SR 107, v. i ERHSJ 1, 207-8; Brkãta (Brač), Brkãt (Korčula) < dalm. < lat. verticata < vertex "vrh, sljeme" (REW 9250). Premantura i Prmantura (Istra, Krk), Prantur (Cres), Promentur (Vis) < lat. promontorium "predbrđe", Skok SR 17.

1.1.1. Među toponimima koji se temelje na sadržaju "jezero", lat. lacus REW 4836 (prasadno sa slov. lokva < i.e. *laqu- "jezero", "bara", Skok 2, 315) razaznajemo nekoliko slojeva. Prijelaz a) govori rječito o dalmatskom posredstvu: Lokunja (Pag), Lokajne (Veli otok), Lokaj. Mlađeg su postanja Lakmartin (= "Martinova lokva", Krk), Kaplaka/Kamplaka (Rab) < lat. caput "glava" + lacus, što znači "teren koji se nalazi vrh lokve"¹⁹). Novijeg su postanja Lagdimør (Krk = "lokva Markova", Skok SR 31) i Mali Lago (luka na Lastovu) < tal. lago.

1.1.2. Toponimi: Konâl (šuma - Cres), Na Konalu (polje - Mogren), U Konálu (Stoliv), Konâlić (potvrda iz 18. st., predjel - Veli otok), Na Kun^ualù (čestica - Ist), Konào (livada - Muo), Kolân (potočak i predjel - Senj), kao i toponomastičke sintagme antroponimij-skog postanja Pètrovi Konâli i Matini Konali (Dugi otok) sadrže u sebi topografski apelativ kanal (konô) < lat. canalis < canna (REW 1562, Skok, 2,30) i danas u uporabi.²⁰ Dubrovački toponim Kònāvli istog je postanja, samo iz starijeg, dalmatskog sloja (< lat. canabula < canna, Skok 2,137-8). Apelativ konāval "jarak, prokop" i danas je u uporabi.

1.1.3. Sadržaj "otočić" nalazimo u toponimima Mali i Veliki Skupio (otočići kod Lopuda) i, s umetnutim r, u Gospa od Skrpjèla (otočić kod Perasta) koji su starijeg postanja (od grč. σκοπέλος lat. scopulus > dalm., Skok 3,273-4), Mlađeg su postanja toponimi izvedeni iz ven. scoqio (Boerio 629) > škoj, škoj (apelativi i danas u uporabi): škoj (otočić kod Omišlja), škojīć (okolica Omišlja, otočić u dobrinjskoj drazi; brežuljak - Korčula), škoj (rt na Sv. Nikoli - Budva, otok kod Pakoštana), škojīć (Krk; hrid - Uniye, Petrčane), škôlj od Rudē (Šipan), škojīć o Mikavice (otočić - Žirje), škojīć o Koromašnje (otočić - Žirje), Veliki škôlj (Pakoštane), Vèliki škôlj, Máli škôlj, Zàpanji škôlj, Istočnji škôlj, škoj vèliki, škoj málī, škôljīč, škojīč, škôljīč Bòčetnice, Zúrkov škôljīč, škojīč na Vrùljan (sjev. zadarska regija). Svi oblici sa -lj predstavljaju "hiperkorektne" oblike.

1.1.4. Sadržaj "pećina" nalazimo u toponimima koji su preko dalmatskoga sačuvali balkanski grecizam (< grč. πήλαρον dalm. > spilja i knjiž. oblik špilja, Skok 3, 311): Spila (Brač, Risan, jama - Stoliv, Sòzina, planina - Grahovska), Spile (Brač, Škaljari), Spilice, Spilīšnji dolac, Spilīšnji ratac, Spilīšnjak (Brač), te toponimijske sintagme Miove Spile (Škaljari), Po(d) spila (rib. pošta - Muo), Ispo Spilica (Budva), Grošnjiò spila (Brač)²¹ i špilja²² (okolica Sv. Krševana - Krk). Novijeg je postanja Grota (rt - Cres) < tal. grotta, DEI 1871; apelativ u uporabi jest gròta, Skok 2,196.

1.2. Oblik dodira more - kopno

Kako je punta "rt" (< tal. ponta < lat. puncta, REW 6847) za obalu jedan od najčešćih termina, vrlo živ i u današnjoj uporabi, a i njegova je okurencija u našem korpusu najznatnija, pokušat ćemo ukazati na tvorbene, sintaktičke i semantičke okolnosti u kojima se taj apelativ pojavljuje kao samostalni toponim ili kao toponimijska sastavnica.

a. Toponimijska sintagma romanskog sintaktičkog tipa s prijedlogom: punta + od + imenica: Punta od érta (Omišalj), Pûnta od Dràgē (Njivice), Pûnta od Kaštela, Pûnta od Vòlòvka (Nin), Pûnta od batèle, Pûnta od bikàrije, Pûnta od Barbakàna, Pûnta od Borìćevca, Pûnta o Drošanjic /Drašanjic/ Dršanjic (Zadar), Pûnta od Mèdîna (Filip Jakov), Punta od Jòsenē (pašnjak - Zlarin), Puntîn od Križa (Sumartin), Punta od Mlina, Punta od Velega Ždrilca, Punta od Vloke, Punta od čarnjenih, Punta od fabrike, Punta od Kovoča, Punta od Pardikovine, Punta od Petrova boka, Punta od Strožice (Hvar), Pônta (od) Lēnge, Pônta od gruja (Mljet), Pûnta od fratara (Blato), Punta od Ploča, Ponta od Jekavca (Koločep), Ponta od Ploče, Pônta od ráca (Lopud), Pônta od kónja (Šipan), Ponta od Krsta (Lakljan), Pônta od Rāta (Lopud), Pònti(n) o Lopuda (Ruda), itd.

b. Uz gubljenje prijedloga od nastaje toponomastička sintagma s genitivom: Punta Križa (Cres), Pûnta Šîla (Krk), Punta Dîda (Pag), Punta Lemeša, Punta Mrtovca, Pûnta Pirîje, P. Vānjske (Kaprije), Punta Grašnjaka, P. grlice, P. kapelice, P. lava, P. oštrice, P. Travnjaka (Žirje), Punta Đûbra, P. Cólina, P. Cípca, P. Cârîna, P. Kônja, P. Brancína (šibenska luka), Pûnta skàle (Betina), Pûntîn Oštrícē, P. Plânkē (Rogoznica), Pûnta bunarića, P. lozē, P. Matînja, P. Jèzēra (Zadar), Pûnta rožića, P. svetog Ivàna (Bibinje - Zadar), Pûnta Belòma (Split), Pônta Bõjca (maslinjak - Zlarin), Pûnta Jamènē (pašnjak - Zlarin), Vlàića Pûnta (Sumartin), Punta Šćedra (Šćedro), Čunja punta (Korčula).

c. Jukstapoziciju punta + imenica u nominativu nalazimo u: Punta Križ (Cres), Punta Zàglav (Omišalj), Punta Loni (Pag), Pûnta Bàrušínovac (Zadar), Pûnta Krmčine (Krmčine - Zadar), Pûnta Madòna (Biograd), Pûnta Rådman, P. Skàla (Petrčane), Punta Strân, P. Dóca (Primošten), Punta Plòča (uvala Plòča u šibenskoj luci), Punta Lu-

čiča (Brač), Pûnta Izmetlšće, Púnta Kovôc, P. Borovo, P. Rogošno (Hvar), Ponta Fajúla, P. Vrban (Lakljan), Punta Lumpar (Olipa).

d. Punta + posvojna oznaka (i obrnutim redom): Pûnta Pêlova, P. Magrínova (Njivice), Pûnta Krajínova (Krapanj), Pètrova pûnta (Pirovac), Mrmónôva pûnta (Nin), Pûnta Štrèlova, P. Bebànova (pašnjaci - Zlarin), Alferova punta, Jàdrina pûnta (Šibenik), Aleksin pùntin, Jànkov puntin, Pètrov puntin, Fèrô(v) pùntin (Zablaće - Šibenik).

e. Determinacija + punta (i obratno): Pûnta Tenkâ (Omišalj), Bêla pûnta (Senj), Debèlâ pûnta, Tànkâ pûnta, Plítka pûnta (Zadar), Súva pûnta, Dônja pûnta (Privlaka), Sûhâ punta, Punta debelâ (šibenska luka), Tankâ pûnta (Jadrtovac - Šibenik), Tànka pûnta (Rogoznica - Šibenik), Mláda pûnta (Primošten), Širòka pûnta, Debèli pun-ti (Pučišće - Brač), Nesretnâ punta (Koločep, Lopud), Dônja pònta, Gòrnja punta (Sv. Andrija), Dônji Pontí(n), Srèdnji Pontí(n), Gò-nji Pontí(n) (Ruda).

f. Do hibridizacije u jednočlanu toponimu može doći tvorbom:

a) tuđe punta + hrv. dem. sufiks -ica: Puntíca/Puntíca (Petrčane, v. OJ 3-4, 32), Puntíca (polje - Pag), Púntica (rt i polje - Sumartin), Pûntica (Omišalj), Púntica (Zadar);

b) preuzimanje gotove aloglotske tvorbe: punta + rom. dem. sufiks -in (< lat. -inu): Puntín (Petrčane, Brač), Puntína (Njivice), Gònji, Srèdnji, Dônji Pòntí(n) (Ruda);

c) kombinacija hrv. prefiksa za- + punta + rom. dem. sufiks -el (< tal. -ello < lat. -ellu): Zapuntel (selo - Molat).

U susretu dviju genetski različitih skupina može doći do zastiranja stranog i/ili domaćeg elementa ili se s jednom od sastavnica ističe najisturenija točka, pa tada nastaju tautološki toponimi bilo sa, bilo bez od: Punta ertec (Cres), Punta artíća (Žirje, Primošten), Puntica od Erta (Omišalj), Punta Râta/Râta (Pirovac), Punta Râta (šibenska luka), Pûnta Rata (Zlarin), Pûnta Rtića (Filip Jakov), Punta ratak²³ (Korčula).

1.2.1. Sve što je rečeno za punta vrijedi i za vala (< tal. valle < lat. vallis, REW 9134). Bol (Brač) pripada najstarijem rom. sloju (Skok 1,185, SR 174), dok je recentnije Vàla²⁴ kao jednočlani

toponim potvrđen uzduž cijele naše obale i po otocima, pa nećemo ni navoditi mjesta. Ostali sintaktički uzorci su:

a) val + de/od + imenica: Vâl-de-bõra (Zadar), Vala od stupe (Mljet), Vâla od Râpca (Istra), Baldarka (Susak), Valdarke (Lošinj), Valdomak/Faldomak (Lošinj), Vardarîka (Rab), Vidilaka (Rab, Skok SR 61).

b) val + adj./imenica rom. podrijetla: stariji su toponimi Bali-gastar i Valigastar (Istra)²⁵ < valis + inkâstar < lat. encaustum), Baldarin,²⁶ Balalta (Cres) < lat. valle alta, a mlađi Valalta (S od Linskog kanala), Valsika (Rab), Valonqa, Valsabana (Rab) < val + silvana.²⁷

c) val + (rom.) sufiks: starije Baliol (Istra) < lat. dem. valiolu, Balûn (Žirje, Sušac), mlađe Valun (Cres), Valunta (Krk), Valâta (Rab), Valina (Istra).

d) val + hrv. formant: Balunić (Brač), Baldarčica (Susak), Valice (Istra).

e) prep. + val(-) : Vrvala²⁸ (Korčula), Prìvlaka, Pròvala (Zadar), Zavalatica (Korčula).

f) determinacija + vala: Vèlika vâla (Tribunj - Šibenik), Çiparska vâla (Petrčane), Vlaška vala (Korčula).

g) posvojna oznaka + vala: Bogina vala, Brestova vala (Barban - Istra), Õmbrîna vâla, Prlî(j)ina/Prlîna vâla (Bibinje), Mišîna vâla (Pirovac).

h) vala + imenica u nominativu: Vâla Boko (Zlarin), Vâla Velo, Fõrsko, V. Planica, V. Krušica, V. Smrkô (Brač).

i) vala + imenica u genitivu: Vâla Drâgē (Kožino - Zadar), Vâla Blaca.

1.2.2. Ostale topografske oznake koje se odnose na oblik dodira more/kopno su porat i riva, no one bi se mogle svrstati i pod ljudske tvorevine (2.).

Porat "luka" < tal. porto < lat. portus, REW 6680 u neizvedenom liku nalazimo u mnogim toponimima na kopnu i otocima.²⁹ U izvedenicama, toponomastičkim sraslicama i sintagmama porat nalazimo u: Portić (Krk, Cres, Sušac, Brač), Portina (Krmčina - Za-

dar), Pod Porat (Susak), Mali Pòrat (Sumartin), Zàpanji pòrat, Ìstočnji pòrat, Bánov poràt, Šíšin pòrat, Sênjski pòrat, Pòrat od bùre, Barba Lúke pòrat, Pòrtič (Zadar), Portorùša (Biògrad), Porterùša (Šćedro), Triporte (Korčula), Mezoporat (Tajan), Porat svetoga Nikole (Olib), Bašćančev pòrat (Povlje).

1.2.3. Apelativ riva "obala", i danas u uporabi, < tal. riva < lat. ripa, REW 7328 nalazimo u toponimima: Nà Rivu (Omišalj), Mála Ríva, Pod Vêliku Rívu (uvala Čavlena - Krk), Ríva, Rívine (Privlaka - Zadar), Rivanj (otočić u zadarskom arhipelagu), itd.

1.3. Vrste tla

U ovu su skupinu svrstani toponimi koji u sebi nose apelative koji govore o tome k a k v o je tlo. Zbog neprozirnosti većine toponima samo se etimološkim tumačenjima dolazi do sadržaja koji kazuju kakav je teren. To, drugim riječima, znači da se ti topografski apelativi uglavnom nisu zadržali u današnjem jeziku.

1.3.1. Kamenito se tlo iskazuje u ovim toponimima: Pitra (Krk) < dalm. < lat. petra "kamen", Petrara (Sušac), Petráda (Povlje, Supetar), Petráda punti (Povlje), Petrôra, Petrôla (Hvar), Petrara (Korčula), Petráli (Lopud) < rom. < lat. petrarium "kamenolom", REW 6445a; Pedruára³⁰ (Premuda) je vjerojatno mletačkog, a ne dalmatoromanskog postanja (v. Skok SR 93).

1.3.2. Kâv (Krk), Kôva (Brač), Kâva-bîle, Kâva sv. Nikole, Đurina kâva (Boka Kotorska) < tal. < lat. cavare (sc. petram) "vaditi (kamen)", REW 1788.

1.3.3. Lapad (Dubrovnik) < dalm. < lat. lapis "kamen", REW 4901, Skok 2,269. Daljnje se izvedenice iz lat. lapis nalaze u Mala i Vela Lavdara (otoci kod Dugog otoka) < dalm. < lat. lapidaria "kamenolom", REW 4899.

1.3.4. Lavsá (Kornati) < dalm. < lat. predrim. oblika lausia (očuvano u izrazu lapides lausiae "škriljevac"), Skok SR 128.

1.3.5. Griža (Krk, Dugi otok), Grižine, Po(d) grižine (Šibenska luka), Griže, Križice, Grižice, Griževa glavica, Grižev rôt, Zâlo griža, Zagrižica (Brač), Grižica, Velinske griže, Tisne griže (Korčula) < griža "litice, kamenje izrovano vodom" < rom. < predrim. *grediū, REW 3857a, Skok 1,620-1.

1.3.6. Škalje (Istra), Škaljari (Boka), Pod Škajon (rt - Šibenik) < ven. scaglia "komad kamena" DEI 3363, Boerio 613.

1.3.7. Krākor (Brač) koje P. Šimunović (TOB str. 175) tumači kao < calcaria, a kao alb. refleks karkaris "neplodno zemljište" (ib. str. 201) nije dokraja jasno.

1.3.8. Ročni (hrid - Šibenik) < tal./ven. rocca, DEI 3271.

1.3.9. Pamprot (Istra), Pumpurèla (Bibinje - Zadar), Pumparèla (Bol - Brač), Porporela (Dubrovnik), Prporèla (Boka Kotorska) < ven. porporella "vecchio molo" DEI 1302 < lat. purpuraria < purpura "Purpur", REW 6862 < grč. πορφύρα, što semantički odgovara razvoju značenja u lat. murex, REW 5755, Skok 2,467, koje nalazimo u Crna i Bijela Mrkjenta (hridi kod Lastova), Mrkjenta pod Glavat, Mrkjenta pod Smokvicu (hridi kod Dubrovnika).

1.3.10. Gripe (brdo i utvrda - Split), Gripe (brdo - Brač), Hripa (Premuda, Rab) < rom. < lat. osnove gripp- "Fels", REW 3863.

1.3.11. Gruž (Dubrovnik) < rom. gravosium < mediteranske riječi grava "Stein", REW 3851.

1.3.12. Gârma (više toponima na Kornatima, Korčula, Pelješac, Brač), Rt Garmina (Olib), Guârme (Premuda), Garme (više školjića u Kornatima, Hvar), Gârmica (Žirje), Veli i Mali Garmenjak (Dugi otok), Gîrmešnjok, Grmāčeve glôve, Grmovica, Grmāča i Grimāča (Brač) < predslav. ilirske riječi gvarma koja živi i danas kao apelativ garma (ARj 3,108), a srodno je s predrim. ligurskim ili keltskim *balma "Höhle", REW 912.

1.3.13. Hrustica (Cres) < lat. frustum, REW 3543, Skok SR 1,39,

ARj 3,711.

1.3.14. Macinj (hrid - Goli otok) < tal./ven. macigno "pietra"
DEI 2300 < lat. REW 5207; Maknare³¹ (morski prolaz između Sestru-
nja, V. i M. Tuna i Molata), Maknêl (uvala - Krk) < dalm. < lat.
machina, REW 5205, 5206.

1.3.15. Mažirina/Mažirna/Mažlr (otočić kod Žirja), Mocira (Rab)
< tal. < lat. maceria Skok SR 1, 152, REW 5204; apelativ mocira
(ARj 6,876) spada u sloj najstarijih romanskih posuđenica.

1.3.16. Kras (više toponima u Istri, Hrv. primorju, na Krku),
Krašca (Krk) < predrim. mediter. riječi carsus koji je sačuvan u
hrv. kras, njem. Karst, tal. carso i upotrebljava se kao apelativ
za označavanje kraškog terena.³²

1.3.17. Guduča (Šibenik), Gudušnja jama (Korčula) < rom. < pred-
rim. ganda "scoscendimento di sassi", Skok 1,629-30.

1.3.18. Škrāpe (Brač), Škrepa (Ulcinj) < škrāpa što označuje oš-
tre stijene uz more i u moru < dalm. crepa < lat. crepare "raspuk-
nuti se", REW 2313.³³

1.3.19. Pjeskovito, močvarno tlo sadržajno se odražavaju u ovim
toponimima: Saplun (otočić kod Visa), Saplunara (Mljet), Sabunjača
(zemlj. čestica - Olib), Puntin sabúna, Bòk sabúna (Rogoznica),
Sàbunike (Privlaka - Zadar), Sabúni (Zadar), Pot Salbun (Krk), Sal-
bùn (Hvar), Salbúnje (Supetar), Salbunara (mjesto - Biševo), Sarbu-
nòl (Bol) < dalm. < lat. sabulone "oblutak, pržina", REW 7484, Skok
3,181; apelativi salbun, sablùn, saplun i danas su živi u govorima.

1.3.20. Toponimi Ingalo (Koločep), Igalo (Boka Kotorska) u južnoj
Dalmaciji i Žal, Vèlika Žal, Punta od Vèlike Žàli, Pod Žalići (Krk),
Veli Žal (Lošinj, Cres, Rab), Velo Žalo (Dugi otok), Žála (Zadar),
Žòlò, Žalce, Žalice (Brač), Žalić (Krk, Korčula), Tri Žala, Vrića
Žala, Novi Žal (Korčula) u srednjoj i sjevernoj Dalmaciji potječu
od dalm. < grč. αἰγιαλός Skok 1,709-10. Geografski apelativ žal(o)
i danas je u uporabi.

1.3.21. Jarĭnovica (polje - Hvar) < tal. < lat. arena "pijesak", REW 630, Skok 1,57. Isti se etimon nalazi i u Baldarin³⁴ (Cres) < valle + de + arena, Rina vela (seoce - Drvenik) i Rĕna (Bar).

1.3.22. Plas (Rab), Plāža, Plāze, Plāžice (Brač), Plaža Kotino, Pitavska plāža,³⁵ Plaže Ivanove (Hvar), Plaža, Plāžje (Korčula), Plāža (Koločep) < dalm. < lat. < grč. πλαγιος > plagius "strana", "obala", REW 6564; apelativ plaža i danas je u uporabi. Toponimi Spijaž, Spijaža (donji dio otoka Suska) novijeg je postanja < tal. spiaggia.

1.3.23. Pòljud (kod Splita), Padùlj (kod Pule), Palît (Rab) < dalm. < lat. palude(m) "močvara", REW 6183.

1.3.24. Novàlja (Pag) < lat. novale "iskrčena zemlja", Skok SR 68;³⁶ Olib³⁷ < dalm. < lat. alluvium "naplavina", Skok 2,553 i SR 79-90; Fangàc³⁸ (vrtovi - Zlarin) < tal. fango "blato", DEI 1594 < lat. < germ., REW 3184a.

1.3.25. Postire (Brač) pripada najstarijem sloju < dalm. < lat. pastura "pašnjak", Skok 3,16; REW 6282. Istog je etimona ali novijeg postanja Pastùra (Pag).

1.3.26. Kampuš (dio Žrnova - Korčula) < dalm. < lat. campus "polje" + dem.suf. -uceu, Skok SR 206, REW 1563; novijeg je postanja Koposônda (Hvar) < tal. campo + santo "sveto polje".

1.3.27. Ogrul³⁹ (Vrbnik - Krk) je krčkorum. jezični ostatak < lat. ager "polje", kako se vidi iz sraslog člana, REW 276; istog je postanja i Ogrĕni (dolina na Krku).

1.3.28. Brāk Kamenoga (otočić kod Žirja), Brāk Pùha (greben - Žirje), Plîtki brāk ili Brāk od Kraljaka (greben kod Kaprija), sadrže u sebi pred i.-e. leksički ostatak; apelativ brāk još uvijek je u čestoj upotrebi i, prema Skoku 1,197 s.v. brāk,² označuje "plitko mjesto u moru gdje raste istoimena alga". Prema Jurišiću (4) str. 28, značenje je "podmorske kamenite pličine". Isti autor donosi i toponim Br^oāk od Pijātōv.

1.3.29. Sadržaj "pličina", "greben u moru" izrečen apelativima seka, sika ARj 14,805,901 < tal. secco, DEI 3436 < lat. siccus "suh", Skok 3,215, REW 7897 nalazimo u toponimima: Sèka (Cres, Jakljan, Rab, Zeča), Nova Sika (greben - Susak), Sàkarišća (Kr), Vela Sika (Rab), Sika Nozdre, Sika o ràso(h) (Žirje), Sika Gozdenjâčka (Dugi otok) Ravna Sika (otočić, greben - Kornati), Kužmarova sika (Zadar), Sikica ò Rævna (Kaprije), Sika (Krapanj, Šibenik), Sèka od Gãlobrë, Sèkanj (Šipan), Zà sekon (Koločep), Sèke dimoviča, Sèka, Crne Sèke (Lakljan), Sèka od Plečka, Sèka od Bulinjâka, Sèka od Kântora (Lopud), Bijele sèke (Lokrum); isti je semantizam zastrt u toponimima Sakarun⁴⁰ (Dugi otok), Šekatur (Susak). Različitost refleksa u osnovi dugujemo ikavsko-ekavskom ponašanju dotičnih lokaliteta.

1.3.30. Semantizam "šumovito tlo" nalazimo u toponimima: Silba (otok), Silba/Sírba (Rab) < lat. silva "šuma", REW 7920, Skok 3, 235.

1.3.30.1. Boškica, Boškarija, Bòšak (Istra), Bušket (Senj), Boškâda⁴¹ (Brač) < tal. bosco < kasnolat. < germ. busk "šuma" REW 1419; Bruškaj (Kr), Bruškit (Rab) < dalm. *bruscetum, Skok 1,221 < lat. ruscum "Måusedorn", REW 7460.

1.3.30.2. Drmun, Dermona, Novi Dermun, Vèli Dermùn, Dermunić, Drmunići, Drmuniće, Podrmuniće, Dèrmunina, Dermunini, Podermunini, Medermuniće (oranice, šume - Krk) < dalm. < bizant. δρυμῶν "šuma, šumica", Skok 1,441. Apelativi drmun, drmunić upotrebljavaju se u sjevernočakavskim govorima za označavanje šume, šumovitog predjela. Ovamo bi se mogao uvrstiti i toponim Dramotînje (Brač).

1.3.30.3. Brgat (brdo iznad Dubrovnika i dva sela na njemu Gornji i Donji) < dalm. < lat. virga (Skok 1,208 s.v. Brgat); Brgūd, Bèrgūd, Brgūdi, Bergūdèc, Bergūčèna (šume, pašnjaci - Krk) < dalm. < lat. virgultum "grančica", Skok 1,208 s.v. brgūd.

1.4. Oblik tla

U ovu su grupu svrstani toponimi koji nose u sebi oznaku kakvo je i kojeg je oblika tlo.

1.4.1. Kvâdri (pašnjak - Krk) < tal. quadro < lat. quadrus "čeverokutan" REW 6921; Cîrkûl (Krk), Crklica (otočić kod Korčule), Cerîgul/Cerîkul (otočić kod Kaknja) < dalm. < lat. circulus "okrugao", REW 1947.

1.4.2. Plâna (Krk), Plânka (Dugi otok), Punta Planka (između Šibenika i Splita), Puntin Plânkē (Rogoznica), Planjka (polje - Pag) < dalm. < lat. planus "ravan", REW 6581 (cf. i *plancula "daska, daščica" REW 6571).

1.4.3. Rîbârskâ plòča (Zadar), Plòča, Rt Ploča, Punta Plòča, Punta Ploče (uvala - Šibenik), Za Pločom (Sutomore), Ploče (danas Kardeljevo), Pločica (hrid N od Korčule), Ploča (pličina - Vis), Ploče (zaljev - Vis), Ploče (predgrađe Dubrovnika), Na Ploču (Budva), Plòkata (trg u Dobrinju - Krk, trg u Korčuli) < dalm. < grč. $\pi\lambda\acute{\alpha}\xi$ "širok, plosnat",⁴² Skok 2,686.

1.4.4. Plât, Ikin plât, Plàtič/Platič (Zadar), Zmòrašnji Plât i Jüžni plât (2 brda - Pašman), Plâtàc vrhu Žâla, Plâtàc jüžnji (maslinjaci - Zlarin), Lukôn plôt (zaravnjak - Brač), Plat (zaravan - Korčula), Slâvića Plat (dolina - Korčula), Veli Plat⁴³ (brdo - Korčula) < dalm. < lat. plattus "ravan" < grč., REW 6586. Toponim Pijat (greben NW od Žirja) je danas, premda istog porijekla, shvaćen kao pijat "tanjur" < tal. piatto.

1.4.5. Punta Spânsa (Šibenik) < tal. spanso < spandere "protežati se, ispružiti", "širiti se", DEI 3577, 3580.

1.4.6. Toponimi Pod Pećice (šuma - Labin), Pećice (predjel uz obalu - Omišalj), Pèča, Pèčine, Pèćine⁴⁴ (obrađene čestice - Brač), Peča (parcela - Hvar), Pèča (dio polja oko Čare, polje blizu Žrnova - Korčula), Pèča na Pŕžini (Lakljan), Vèlja Pèča (Vrmac), Na Peču (Stoliv) < tal. < v.lat. < galski *pettia "komad", REW 6450, Skok 2,627/8.

1.5. Položaj terena

Oznake g d j e se, u odnosu prema drugom, susjednom na-

lazi neko mjesto, otočić, rt, vala ili sl., ogledaju se u toponimima:

1.5.1. Buribôndi (pašnjak - Labin), Bûrnji (Gornji) školj (kod Dugog otoka), Bûrnja (Gornja) Sestrica (otočić u Kornatima), Pò-rat od bûrē (Zadar), Vâl-de-bôra (Zadar), Bûranj (uvala - Šibenik), Bûrnji tûranj (punta - Šibenik), Bûrna pûnta Pećine (Šibenik) < krčkodalm. bura < lat. boreas "sjeвероistočni vjetar", REW 1219, a moguće je i drugačije tumačenje, Skok 1,238.⁴⁵

1.5.2. Jâpršnji (Donji) školj (kod Dugog otoka), Japîrkova li-vada (Solin) < dalm. < lat. apricus "izložen suncu",⁴⁶ REW 562.

1.5.3. Garbarûs (školj S od Lošinja), Gàrbica (čestica - Ist), Gàrbina (punta - Šibenik) < tal. garbino "jugozapadni vjetar", DEI 2319 < arap. garbi "zapadni", REW 3683, Skok 1,552.

1.5.4. Tresa⁴⁷ (uvala - Šćedro, predjel - Korčula), Traste (Boka Kotorska) < tal. tresso "poprijeko", "kroz" < lat. tra(n)s, REW 8852.

1.5.5. Mežanj⁴⁸ (otočić kod Dugog otoka) < dalm. < lat. medi-anus "koji je po sredini, srednji", REW 5452; Skok SR 122. Istog je postanja i semantizma Mislučajnica (lokva na pola puta između Krka i Vrbnika) < mediu locu, Skok 2,432.

1.5.6. I danas potpuno neprozirni nesoni Sestrunj može se (usp. Skok 1,488; 3,342) izvoditi iz lat. oznake položaja extra-neus, REW 3098; ≠ Vanjski (predjel Šibenika).

1.5.7. Apelativ banda "strana, kraj" u toponimiji se javlja gotovo uvijek uz determinativ: Gornja, Donja, Mala i sl.: Dolînja Bânda (pašnjak - Istra), Buribôndi (Labin - Istra), Gôrnjâ Bânda (Šibenik), Dônjâ Bânda (prvić, vrtovi - Zlarin), Mala Bânda (Sumartin - Brač), Molo Bônda, Velo Bônda (Hvar) < tal. banda, DEI 424 < njem. Band "strana", REW 927; ≠ Pòstrana (dio Žrnova).

2. Ljudske tvorevine

Kao što smo istakli, u topografske oznake ubrojili smo i apelative koji označuju ljudske tvorevine jer su u procesu imenovanja geografskih objekata poslužili kao pogodni orijentiri u prostoru.

2.1. Pag < lat. pagu "selo", REW 6141 i 6145; Poguāna (valica - Cres) < lat. paganus, REW 6141.

2.2. Banjole (Istra), Rt Banja (Cres), Banjol (Rab), Uvala Banjol (Rab), Bānja (kupalište i ribarska pošta - Senj), Bānja (pašnjak - Zlarin), Kod Bānja (vrtovi - Zlarin), Bānji Matičevi (Šibenik), Bānje (nasuta lokva i čestice - Brač), Bānja (Brač), Bānja (Korčula) < lat. balnea (*baneum), REW 915.

2.3. Borāk⁴⁹ (Brač), Burāk (Hvar) < tal. borgo < germ. burgs, REW 1407.

2.4. Košćun/Košlun (Istra - hist. potvrda u Istarskom razvodu), Koštel (Istra - Istarski razvod), Košljun (Krk), Kešte, Pri-kešte⁵⁰ (Krk), Košljun (zaljev, rt - Pag), Košljun/Košljina (Rab), Košćun (brdo - Brač), Koštilo, Koštilac, Košter (Brač), Kašjuni (uvala - Split) < dalm. < lat. castellu, REW 1745.⁵¹ Novijeg su postanja toponimi: Kaštelbon, Kaštelir, Kaštelviner (Istra), Kaštelić (Krk), Kaštel (Pag), Kaštelina (Rab), Kaštênjak (Dugi otok), Kaštelā (sedam mjesta između Trogira i Solina: K.Gomilica, K. Kambelovac, K.Lukšić, K.Novi, K.Stari, K.Sučurac, K.Stafilović), Kaštīla (Brač), Kaštīl, Kaštīla, Kaštīli, Pokaštīlje (Brač), Kaštīl (čestica zemlje - Hvar), Pod Kaščelom (uvala - Lopud) < tal. castello < lat. castellu.

2.5. Mulić od Fortice (Sv.Petar - o.kod Ilovika), Fortičina (Omišalj), Na fortici (Omišalj), Fortica (tjesnac kod Paga), Fortića (Senj), Krčevina za Forticom (livada - Senj), Vortića (Privlaka - Zadar), Fortića, Pod Fortiću (predjel grada Hvara), Forteca (Lopud) < ven. < lat. fortis, REW 3457.

2.6. Polāčina (zaljev - Pašman), Polāča, Polāčine (Brač),

Polače⁵² (Mljet) Između polača (ulica u Dubrovniku) < dalm. < lat. palatium, REW 6259, dok su toponimi Palača (Barban - Istra), Pod Palàcu (oranica - Labin), Palôc (Brač), Po Palàc (predjel - Muo) mlađeg, mletačkog postanja < tal. palazzo < lat., REW 6159.

2.7. Konòbice (vrtovi - Krk), Uvala Konobe (Krk), Konòbina (uvalica - Petrčane), Konòbe (dolina - Brač) < dalm. < kasnolat. canaba, Skok 2,32.

2.8. Mošunice, Mošunišća, Mošunjina (livade, oranice - Krk) < dalm. < v.lat. masione, Skok 2,460, REW 5311. Apelativi mošuna "staja za sitnu stoku" na Krku, mošuja (Čak.Lex.) upotrebljavaju se i danas.

2.9. Štacunca⁵³ (Krk) < dalm. < lat. statio, -one "Standort", REW 8234. U isto semantičko polje spada i Šeruàlj (Premuda) < tal. serraglio DEI 3463 < lat. serraculum "Verschluss", REW 7867.

2.10. Pod Magazín (oranica - Labin), Magazíni (vinogradi - Krk), Spríd cãrski(h) magazíni (dio rive - Senj), Magazín (polje - Pašman), Po Magazíne (Prčanj) < tal. magazzino < arap. > turski magaza, Skok 2,352, REW 5240a.

2.11. Macěl (Senj), Pod macěl (Zadar) < tal. macello "klaonica", DEI 2299. Svi su ti toponimi svjedočanstvo o tome da je na tim mjestima postojao nekada ili neki magazin ili macel ili mošuna ili konoba. Zdanja su nestala ali se sačuvalo ime koje se također zajedno sa starijim generacijama stanovništva polako gasi i nestaje.

2.12. Plàca (Krk), Vělika Plàca, Mala Plàca (dva trga - Senj) < tal. piazza "trg" < lat. platea, DEI 2898.

2.13. Turan (Unije), Tûrnac (Krk), Glava od Turna (zaravnjak - Pag), Turanj (blizu Biograda), Južnji Tûranj (rt - Šibenik), Bûrni Tûranj (rt - Šibenik), Turèta (punta - Zabraće), Pod Tûrãn (vinograd - Zlarin), Tûran, Tûrica, Tûrišnjak (Brač), Vala od Turna (Korčula) < dalm. < v.lat. *turnus, Skok 3,525.

2.14. Věla i Måla Klûnda (čestice - Ist) < dalm. < lat. columna "stup", Skok 2,128, SR 1,95; Kõlõna (rt - Šibenik), Po kolõ-

nu (Prčanj) < tal. colonna, DEI 1019.

2.15. Kapitulsko (zemljišna čestica - Senj) < lat. capitulum "Köpfchen", REW 1640 moglo bi se svrstati i pod 3.1.

2.16. Palion (uzvisina - Istra i hist. potvrda iz Istarskog razvoda) < lat. palus "fahl", REW 6182.

2.17. Kampanêl (Hvar) < tal. campanile "zvonik", DEI 706.

2.18. Bûta/Bûta (predjel - Krapanj), Bûta, Bûtina (Korčula) < dalm. < lat. *volvita < volvare, Skok 3,613, REW 9445. Ispod Vólte (predjel - Senj) mlađeg je postanja < tal. volta, DEI 4086.

2.19. Làntêrna (otočić sa svjetionikom kod Žirja), Lànterna o Pàklene (Šibenik), Lànterna (obala i svjetionik, Olipa) < tal. < lat. lanterna, REW 4896.

2.20. Mirišće (pašnjak u Barbanu - Istra), Miri, Mírca, Miri-ne, Mirlni (Krk), Mirišča (obradiva zemlja - Pašman), Mírina (goli krš - Pašman), Mirine (ruševine - Pašman), Mírine (uvala - Krapanj), Mírje (Korčula), Za Mírca, Spod Mírca (zidine - Šipan) < lat. murus "zid", REW 5764, Skok 2,484.

2.21. Kančelje⁵⁴ (predjel - Korčula) < tal. cancello, DEI 714 < lat. cancelli "ograda", REW 1573a.

2.22. Oprtalj (Istra) < lat. ad portula (usp. tal. Portole), REW 6687. Porta de sun (Krk) < lat. porta de sancto (Rad 327, str. 49). Istog je sadržaja i toponim Pîle (Krk, Dubrovnik) < dalm. < grč. πύλη "vrata" (usp. u Rijeci ulicu Via delle Pile), Skok 2,657.

2.23. Gustêrna (Grebaštica - Šibenik), Güstjerne (predjel - Split), Gusterna (Trogir), Gustirna (Brač), Gustirni rôt (Bol - Brač), Gustirna (luka - Supetar), Kostirna, Kostirnice (Brač), Kostirna (Vis), Vela Gustrina (Korčula), Gustjêrna (Olipa) < dalm. < lat. cisterna "zdenac", Skok 1,318-9, REW 1951. Oblici sa g-dalmatski su ostaci i govore se od Dubrovnika do Kvarnera, a oblici sa št- : štêrnja, štêrna, koji su istoga postanja, govore se na Krku, Cresu i na kopnu. To se vidi i u toponimima Štirnja, Štirnjica (oranice, pašnjaci - Omišalj), Štirnica (šume - dobrinj-

sko područje), Púškā Štīrna (javna cisterna s okolicom - Krk).

2.24. Puč, Pučul (Istra), Pučišća (Brač) < dalm. < lat. puteus "bunar", REW 6877, Skok 3,65-6.

2.25. Fontana (zap. Istra), Funtāna⁵⁵ (Brač) < tal. < lat. fontana, REW 3426.

2.26. Iste su etimologije (kao u 2.25) i toponimi Funtura, Fintira (dva lokaliteta - Krk) ali ih dugujemo rumunjskom posredstvu, Skok 1,524 s.v. fóntāna.

2.27. Jardin (Krk), Đardin (Šipan) < tal./mlet. giardino, DEI 1805.

2.28. Foša (Zadar) < tal. fossa "jarak", Skok 1,526.

2.29. Mûl (pristanište - Krk), Mul (uvala - Ugljan), Mulić od Fortice (O.Sv.Petar), Mulo (hrid - Šibenska luka), Mulić (uvala - Sestrunj) Mùo (rt - Lopud, Boka Kotorska) < dalm. < lat. moles > kasnolat. molum, biz. μῶλος, Skok 2,480; apelativi mol, mul(o) i danas su u upotrebi.

2.30. Điga (lukobran i predjel - Senj) < mlet. giga (tal. điga "lukobran"), Skok 1,480.

2.31. Škārski rt (Ist), Škār (Zadar), Škār (Šibenik), Ispod škára (Šibenik) < grč. ἔσχαρα, - λον > kasnolat. escharium "mjesto gdje se grade i izvlače brodovi" (usp. ngrč. σκάρα), REW 2915b.

2.32. Škvěr (žal i bivše brodogradilište - Senj), Māli Škver (uvalica - Senj), Gārski Škver (uvalica - Hvar) < mlet. sqvero, Boerio 698 < grč. (v.2.31.).

2.33. Mandrāc (ograđeni dio luke - Krk, zemlj. čestica - Brač) < mlet. mandrachio "la parte più interna del porto", Boerio 392 < grč. dem. na -ακλον < μάνδρα, Skok 2,368 (usp. ngrč. mandráki), REW 5291c.

2.34. Piškāra/Piškera (Omišalj), Piškatoria, Peskatoria (Krk),

Piškera (kanal - Kornati, Split), Piškjĕra Mala, Piškjera Vĕlika, (uvale - Šipan), Peškjĕra i Piškjera (obala - Lakljan), Piskara (Budva) < tal. peschiera "ribnjak", DEI 2874 < lat. pisce > pescariu, REW 6527, Skok 2,6467 s.v. peš.² Apelativi piškĕra, peškĕra, peškarija, peskarija i danas su u uporabi.

2.35. Apelativ pošta "mjesto određeno za ribolov ili poznato po dobrim ulovima" < lat. posita, positio < ponere, REW 6647 nazivamo u Vela Pošta (Dugi otok), Māla Pòšta (Brač), Nòva Pòšta (Šibenik), Pòsta (uvala - Lakljan).

2.36. Bātala (dno gruške luke - Dubrovnik) < tal. batalo, DEI 459. Apelativ bātala u Dubrovniku označuje "dno od porta", Skok 1,122.

2.37. Prsūr (teren - Rab), Parsurna (Olib), Pròžura (Mljet) < dalm. < lat. *frixoria "mjesto gdje se što prži; mjesto izloženo suncu", Skok 3,58, REW 3524.

2.38. Lopižina/Lupižina (Petrčane), rt Lopižine (Rab) < dalm. lopiž "željezni ili zemljani lonac", Skok 2,269.

2.39. Frnaža, Na Fornāži (Krak), Velika i Mala Frnaža (Ugljan) < ven. < lat. fornax, -cis, REW 3451, Skok 1,526.

2.40. Paklĕnica (Pag), Paklena, Pakljena (Šibenik), Pāklina (Brač), Paklĕni bōk (uvala - Hvar), Paklena, Paklenice (Korčula) < dalm. < lat. pix, -cis "smola, katran", REW 6553, Skok 2,588.

2.41. Klāčina (rt - Šibenik), Klāčina (Zadar), Klāčji úmac (brežuljak - Komin), Klāčina (polje - Korčula), Klačine (vala od Badije), Pod Klačinom (Budva), Klačina⁵⁶ (Kotor, Škaljari, Risan, Dobrota) < dalm. < lat. calx, -cis + -ina "vapno, vapnenica", Skok 2,88, REW 1501.

2.42. Citōrij i Citōrija (visoravan - Dugi otok), Cimīter (trg i predjel - Senj), Kod Cimītera, Ispòd Cimītera (Senj), Čima-tōrij (Nerežišća - Brač) < tal. cimitero < lat. coemeterium "grob-lje", REW 2023, Skok 1,255-6.

2.43. Bazalkiala (hist. potvrda - Krak) < dalm. basalca < grč.

βασιλική i novijeg postanja Bazilika⁵⁷ (Prčanj).

2.44. Mala i Velika Kàpela (Šibenik), Pod Kapelicom Sv. Ante (rt - Šibenik), Kapèlica (Brač) < lat. capella, dem. od cappa "plašt (sv. Martina)", REW 1644.

2.45. Mōstir/Mōjster (otočić kod Pirovca), Mostira (punta - Ugljan), Mōster (uvala - Šćedro) < dalm. < v.lat. *monisterium < grč. μοναστήριον, Skok 2,454.

2.46. Opatija (oranice - Omišalj), Opatija (Kvarner), Opàtija (Split) < "zapadnoslov. romanizam iz crkvene terminologije iz v. lat. abbate < grč. ἄββας", Skok 2,559-60. Jednako je postanja i Badija (otočić kod Korčule) < tal. badia "samostan" < kasno-lat. abbatia, DEI 401. Možda ovamo spada i Abàtovo (predjel - Senj) < tal. abate.

2.47. Kovenat, Ispod Kòventa (Lopud) < tal. convento "samostan" < lat. conventus, REW 2194. Vjerojatno je istog postanja i Kumènal (Biograd).

3. Topografske metafore

U ovu su skupinu uvršteni toponimi koji na metaforički način imenuju objekat. Kao i kod svih imena metaforičkog porijekla konotativna se vrijednost gotovo posve izgubila.

3.1. Kamplaka⁵⁸ (teren - Rab) < caput "glava", "vrh" + lacus (za lat. lacus v. 1.1.1.). I toponimi Kantafig (Gruž - Dubrovnik), Kalifrònat (Rab), Kaldànac (Rab), Kapljiva (Bar) imaju u osnovici dalm. refleks od lat. caput, -ite, Skok 2,38.

3.2. Boke (Krk), Bokànj, Pod Bokànj (okolica Omišlja), Bòke Gòrnjè, Bòke Jùžnjè, Bòke Pùnta, Bòke Màrinova pùnta, Boke Antònjino (vinogradi - Zlarin), Boka Koterska < tal. < lat. bucca, REW 1357.

3.3. Barbât⁵⁹ (Pag), Barbât (Rab), Břbõt (dio grada Bara) <

lat. barbatus "bradat", REW 946, Skok 1,111 s.v. bârba.

3.4. Čuf (rt - Krk) < tal. ciuffo "ciocca di capelli sulla fronte o sulla nuca", a u geografskoj terminologiji dobija značenje "proeminenza, poggio" (H. I R.Kahane API, 41), REW 9632a.

3.5. Krklant (Rab), Krknâta⁶⁰ (otočić - Dugi otok), Krknašćica (uvala na Krknati), Krkônje brdo/Krkôjno brdo (Brač) < dalm. < lat. circinus "obruč", REW 1942 > circinatus "zaokružen".

3.6. Činta (zaljev - Ugljan) < tal. cinto, DEI 949 < lat. cinctum "opasan", REW 1921.

3.7. Katîne (Pag), Katîna (spojni otočić između Dugog otoka i Kornata) < dalm. < lat. catena, REW 1764.

3.8. Galiija (otočić - Brijuni), Galiijôla (školj kod Ista), Galiôlica (Dugi otok), Galiijôla (hrid kod Dugog otoka), Galiijôlica (svjetionik kod Pašmana), Galiijôla (Zlarin), Galiija (hrid kod Splita), Galiija (Selca, Nerežišće - Brač), Galiija (parcela - Pitve), Galiijôla (rt - Hvar), Podgaliiju (Korčula), Rt Galiijola (Biševo), Galiija (Lopud), Galiija (uvala - Lokrum), Galiijola (greben na Sv.Nikoli) < tal.<srednjogrč. galaia, REW 3642.

3.9. Marculjana (uvalica - Korčula) < tal. marsiliana "vrsta jedrenjaka" < sred. lat. marciliana, DEI 2375,2362.

3.10. Trabakul (uvala - Šibenik) < tal. trabaccolo "jedrenjak na dva jarbola", DEI 3845.

3.11. Batèla (Zadar) < tal. battello, DEI 461, Skok 1,112.

3.12. Balkun (otočić kod Šolte), Balkun (sika kod Žirja), Balkun (hrid između Dubrovnika i Čiova) < tal. balcone, DEI 413 < kasnolat. < germ. balko, REW 907.

3.13. Rt Kolùdar (Cres), Kolùdric (Krk), Kolùdar dolac (Brač), Velo Kolùdrica, Mòlo Kolùdrica (Hvar), Kolidrica (Prčanj) < dalm. < grč. καλόγερος "redovnik", Skok 2,129. Novijeg su postanja topnimimi Kaluđer (Senj), Kaludrica (Šipan).

3.14. Pelegrin (rt i brdo - Hvar), Pelegrínska uvala (Hvar), Bôk od Pelegrínske (dolina - Hvar) < tal. pellegrino < lat. peregrinus, REW 6406.

4. Što možemo zaključiti na temelju navedenih prijelaza topografskih oznaka u toponime? Prvo, tako nastali toponimi česti su u priobalnoj i otočkoj toponimiji. Njihov je broj veći u toponomastičkim sintagmama nego u jednočlanim toponimima i to je veći što je toponimijska sastavnica češća u apelativnoj upotrebi, pa joj je nužna daljnja specifikacija u drugoj sastavnici. To nam potvrđuju brojne toponomastičke sintagme s punta, vala, itd.

Drugo, jednočlani su toponimi često pretrpjeli znatnije formalne promjene i njihova je okurencija u funkciji apelativa znatno rjeđa (npr. Pedruara, Jarinovica, Dermunina, Mošunišća).

Treće, stariji elementi najčešće su potpuno nemotivirani. Osnovni im je semantizam zastrt i do njihova postanja možemo doći samo dijakronijskim ispitivanjima (npr. Olib, Novalja, Postire, Montokuc, Crklica).

I, na kraju, za gotovo sve toponime ispitivanoga tipa koji su nastali iz tuđih, na mjestu zatečenih izraza možemo naći jednaku organizaciju forme sadržaja u toponimima domaćeg postanja. Tu nije riječ o kalkiranju, jer protiv toga govore i geografski razlozi, udaljenost, različita jezična sredina, već je naprotiv riječ o odavna utvrđenoj činjenici da se geografska i terenska stvarnost jednako vidi i jednako konceptualizira, a zatim se izražava različitim jezičnim sredstvima što rezultira odvojenim ali (etimološki gledano) izosemantičkim toponimima (Novalja ≠ Nereza, Nerezište, Ogrul ≠ Poljica, Mežanj ≠ Sridnjak, Krkната ≠ Obručan, itd.), ili pak njihovim pleonastičkim kumuliranjem, tipa Lingua-glossa.

B i l j e š k e

- 1 K. Kretschmer, Die Italienischen Portolane des Mittelalters (Veröffentlichungen des Instituts für Meereskunde und des Geographischen Instituts an der Universität Berlin), Berlin 1909.
- 2 Peljar po Jadranu, Hidrografski Institut JRM, Split 1952. (1953) i 2.prer.izd. Peljar Jadranskog mora, Hidrografski institut JRM, Split 1964.
- 3 Henry et Renée Kahane - Lucille Bremner, Glossario degli antichi portolani italiani, traduzione e note di M. Cortelazzo, u zbirci "Quaderni dell'Archivio linguistico veneto", sv.4, Firenze 1967. (skraćeno GAPI).
- 4 O.c., str. 253 bilj.5.
- 5 Objavljen u Festschrift Harri Meier, München 1971, 253-258.
- 6 Joseph Schütz, Die geographische Terminologie des Serbokroatischen, Berlin 1957; cf. i vrlo dobru doktorsku disertaciju Güntera Wippela, Die geographischen Appellativen im Serbokroatischen, Berlin 1957.
- 7 Cf. Antun Šojat, "Geografski termini u toponimiji kajkavskog područja", Prva jugoslovenska onomastička konferencija CANU, Titograd 1976, str. 201-211.
- 8 Cf. Slobodan Kovačević, "Prilog geografskoj terminologiji", Naš jezik VI, 1939, 114-125.
- 9 Usamljeno drvo određene vrste ili karakteristično raslinje vrlo su podesni orijentacijski elementi i zato su produktivni u našoj toponimiji i spadali bi u ovo ispitivanje, ali takav smo tip ovdje isključili; usp. N.Vajs, "O fitonomijskoj sastavnici u toponimiji", Vtora jugoslovenska onomastička konferencija MANU, Skopje 1980, 47-52.
- 10 Kako nam svrha nije etimološko ispitivanje, za najnužniju identifikaciju romanskih elemenata oslonit ćemo se samo na Meyer-Lübkeov Romanisches etymologisches Wörterbuch, Heidel-

berg 1968⁴ (u tekstu skraćeno REW), jer je to i danas naj-pregledniji popis romanskih etima za čitavo romansko jezično područje; gdje je to potrebno služimo se i tal. etimološkim rječnikom Carlo Battisti - Giovanni Alessio, Dizionario etimologico italiano (skraćeno DEI) 1-5, Firenze 1950-57, a za mletački citiramo G.Boerio, Dizionario del dialetto veneziano, Venezia 1867. Za vezu naših romanskih elemenata s tim romanskim etimima upućujemo na Skokov Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, JAZU, Zagreb 1971-74 (skraćeno Skok + broj knjige, str.) i njegovo Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima (skraćeno SR) I-II, Zagreb 1950.

- 11 Taj je tip toponima u nas opisao V.Vinja u radu "O nekim oblicima romanoslavenskog jezičnog miješanja", Zbornik radova Filozofskog fakulteta, Knj. 2, Zagreb 1954, 199-208, a u talijanskoj toponimiji, i šire na romanskom teritoriju, E. de Felice, "Processi di formazione tautologiche nella toponomastica romanza", Archivio Alto Adige 50, 1956, 163-198.
- 12 Taj ćemo odnos označavati znakom ≠, tj. jednaka forma sadržaja pod različitom formom izraza.
- 13 B.Finka, "Porijeklo naziva Citorij", Radovi Instituta JAZU u Zadru, 2, 1959, 401-410; Finka, B. i Šojat, A. (1) "Govor otoka Žirja", Rasprave Instituta za jezik 1, 1968, 121-220; (2) "Obalna toponimija zadarsko-šibenskoga kopna i šibenskog otočja", Onomastica jugoslavica 3-4, 27-64; P.Guberina, "Da li je veljotska diftongacija romanska?", Rad 327, JAZU, Zagreb 1962, 41-56; M.Hraste, "Antroponimija i toponimija općine hvarske", Hrvatski dijalektološki zbornik (HDZ) 1, 1956, 331-385; M.Hraste - P. Šimunović, Čakavisches-deutsches Lexikon I (skraćeno Čak.Lex.), Köln-Wien 1979; I.Jelenović (1) "Toponomastika sjeverozapadnog dijela otoka Krka", Filologija 2, 1959, 13-29; (2) "Mikrotoponimija dobrinjskog područja na otoku Krku", HDZ 3, 1973, 151-317; B. Jurišić (1) "Toponimika zapadne Istre, Cresa i Lošinja", Analitičko-geografskog zavoda 3, Zagreb 1956; (2) "Imena rtova i uvala u šibenskoj luci i njenoj okolici", Ljetopis JAZU 59, 1954, 178-187; (3) "Iz pomorske toponomastike zadarskog i šibenskog područja", Pomorski zbornik 2, 1964, 985-1011; (4) Rječnik

govora otoka Vrgade 1-2, Zagreb 1973; K. Jurišić, "Nazivi naselja Makarskog primorja (Prvi spomen i značenje)", Zbornik znanstvenog savjetovanja o Makarskoj i Makarskom primorju 28-30.IX 1969, Makarska 1970, 83-120; M. Karaš, Toponimia Wysp Elafickich na Adriatyku, Wrocław-Warszawa-Kraków 1968; M. Moguš, "Pogled na današnju senjsku toponomastiku", Radovi Slavenskog instituta 3, Zagreb 1959, 101-112; Ž. Mullačić, "Naša obala u najstarijim talijanskim portulanima", Pomorski zbornik Društva za proučavanje i unapređivanje pomorstva Jugoslavije u Rijeci, Rijeka 9, 1971 (1972), 211-219; I. Sindik, "Dubrovnik i okolina", Srpski etnografski zbornik (Naselja i poreklo stanovništva), 23, 1962, 1-254; P. Skok (1) SR; (2) "Studi toponomastici sull'isola di Veglia", Archivio glottologico italiano XXI-XXIX, 1927-1938; (3) "Iz Toponomastike", Spomenica Lozanića, Beograd 1922, 327-332; P. Šimunović, (1) "Sumartinska onomastika", Rasprave Instituta za jezik 1, 1968, 89-119; (2) "Le caractère de la toponymie de Dubrovnik", Bolletino dell'Atlante linguistico mediterraneo, 13-14, 1970, 303-314; (3) "Toponimijsko-dijalekatski prinosi s Mljeta", Filologija 6, 1970, 237-245; (4) "Onomastička istraživanja otoka Lastova", Filologija 6, 1970, 247-264; (5) Toponimija otoka Brača (TOB), Brački zbornik X, Supetar 1972; (6) "Obalna toponimija Elafitskih otoka" HDZ 3, 1973, 467-473; (7) "Toponimija Istarskog razvoda", OJ 6, 1976, 3-34; (8) "Kulturnohistorijske, topografske i jezične bilješke toponimijske građe s područja nerežiške općine", Radovi ANUBiH 1977, 103-156; (9) "Značajke bužetske toponimije", OJ 7, 1978, 53-74; P. Tekavčić, (1) "Toponomastica romana di Dignano d'Istria", SRAZ 11, 1961, 67-90; (2) "O kriterijima stratifikacije i regionalne diferencijacije jugoslavenskog romanstva u svjetlu toponomastike", OJ 6, 1976, 35-56; V. Tomanović, "O topografskim imenima Boke Kotorske", Zbornik izveštaja o istraživanjima Boke Kotorske, Beograd 1953, 47-52; V. Vinja, Romanski elementi u govorima i toponomastici otoka Korčule (disertacija), Zagreb 1951; Pomorska Enciklopedija, Jugoslavenski leksikografski zavod (JLZ), 1-8, 1954-1961; Geografske karte Jugoslavije (razmjera 1 : 100 000) izd. Vojnogeografskog instituta u Beogradu; Nautički vodič

- Jadrana, JLZ, 1975; kratice za časopise i rječnike: OJ Onomastica jugoslavica, Zagreb; SRAZ Studia romanica et anglica zagrebiensia; ARJ Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU, Zagreb 1880-1976, 1-23.
- 14 ≠ Oštro brdo (Bosna i Hercegovina).
- 15 ≠ više o tome v. P. Tekavčić OJ 6, str. 50 i d.
- 16 Skok 2,482-3 s.v. *munt-.
- 17 ≠ Brce (dem. od brdo) u Kaštelima.
- 18 Drugačije tumačenje P. Šimunović TOB 208 (< hrv. među + čelje).
- 19 Takve toponime nalazimo u našoj toponimiji: Vrpolje, Vrgorac, Vrhbosna (Skok SR 58).
- 20 Kanal, kao i porat i riva mogli bismo svrstati pod ljudske tvorevine. Naime, ne može se uvijek sa sigurnošću tvrditi da li su to terenske konfiguracije zatečene u prirodi ili su nastale čovjekovom intervencijom.
- 21 Tautološki oblik (tal. grotta + grč. σπήλαιον), v. P. Šimunović (8), str. 119, bilj. 13.
- 22 ≠ Pečina (uvala - Šibenik).
- 23 V. više o tome V. Vinja SRAZ 3, 1957, str. 41, bilj. 26.
- 24 ≠ Lučica, Lučice.
- 25 OJ 6, str. 13.
- 26 V.gore bilj. 17.
- 27 V.Skok SR 56.
- 28 Za prefiks vrh u toponomastici v. Skok Rad 224, str. 140, br. 119.
- 29 O liku porat u funkciji toponima vrlo iscrpno piše B. Finka HDZ 4, 26-7.
- 30 ≠ Kamenjak (Istra, Krk), Kamenarska (Šipan).
- 31 V.Skok SR 96.
- 32 V.Skok 2, 179-180.

- 33 V. P. Šimunović (8) str. 147; Skok 1,274 (s.v. Criapis).
- 34 Radi prvog dijela složenice valle svrstan je i pod 1.2.1., a za b < v, usp. gore Balalta (Cres).
- 35 V.Vinja "Le grec et le dalmate", ZfBalk,5,1976,203-223, upozorava na dalm. podrijetlo grecizma (Pitavska) plàža (str. 211), i to zbog akcenatske razlike između starijeg (< dalm. < grč.) plàža i modernog termina pláža (< franc.).
- 36 ≠ Nereza, Nerezišće, Nerezine.
- 37 ≠ Plavnik (između Krka i Cresa).
- 38 ≠ Blato, Blaca.
- 39 ≠ Pôjce, Poljica; Njiva, Njivice.
- 40 ≠ Sušica (Ugljan).
- 41 ≠ Gaj.
- 42 ≠ Široke.
- 43 ≠ Ravnice, Ravnik (otočić kod Visa), Ravni (Istra), Ravan (otočić NE od Žirja), Ravna Sika.
- 44 Paretimološkom prilagodbom taj se toponim oslanja na praslav. i.-e. oblik *pektó "peći" → lat. fornus = pećina; v. Šimunović TOB 189; Skok 2,628-9.
- 45 Ljudi s Lošinja nazivaju suprotnu cresku obalu Bùra jer je Cres na burnjoj strani.
- 46 ≠ Južni (okolica Omišlja); usp. V.Vinja "Contribution dalmates au REW, Rev. de Ling. Rom. 21,1957, 149-269 (str. 251 uz apricus, REW 561).
- 47 ≠ Preko (Ugljan).
- 48 ≠ Sridanj, Sridnjak, Sridnji, Sridnja Crnika, Sridnje Polje, Sridnji Vrh (Skok SR passim); usp. talijanske nazive (Isola di Mezzo (= Lopud), Canal di Mezzo (= Sridnji kanal).
- 49 Paretimološki se dovodi u vezu s bor "pinus".
- 50 V.Vinja, SRAZ 7, 1959, str. 21.
- 51 Istog je postanja i Kostol (kraj Negotina).

- 52 Usp. Skok, Zbornik radova Filoz. fak. 1, 1951, 445-485.
- 53 ≠ Pod štàlu (Krk).
- 54 ≠ Lesà i brojni toponimi s osnovom ograda: Ograde (Šipan), Ograda, Mala Ograda, Ograde Kápove, Ogràdica, Ogràdina (Krk), Ograda, Ograde, Ogradica (Senj), itd.
- 55 ≠ Studenac, Studenci, Zdenci, Zdenac,
- 56 ≠ Japnjènica, Japnenica, Japljenica, Japlenca.
- 57 ≠ Crkvice, Pod Crkvicom, itd.; v. članak M.G. Bartolija "Le Tre Basolche di Ragusa et la coppia basilica ed ecclesia", Zbornik iz dubrovačke prošlosti Milanu Rešetaru, Dubrovnik 1931, 413-427.
- 58 ≠ Glavotok; Glavica, Glavice (Krk), Glavica (Lopud).
- 59 ≠ Kosmaj, Kosmàta, Kosmač; Bradina.
- 60 ≠ Obručan (Dugi otok).

S u m m a r y

TOPOGRAPHIC NOUNS OF ROMANCE ORIGIN IN THE
TOPONYMY OF THE EASTERN ADRIATIC

Taking an approach which is opposite of the usual procedure for investigating toponymy, we proceed from an attested or assumed noun which could become a toponym. Thus investigated in the first group are topographic common nouns of Romance origin that when used as toponyms indicate features of the terrain: the natural configuration of the land, forms of contact between land and sea, types of ground, and position of the terrain. In the second group toponyms are derived from nouns that denoted human artefacts, and in the last group topographic metaphors are discussed.

R é s u m é

APPELLATIFS TOPOGRAPHIQUES D'ORIGINE ROMANE DANS LA
TOPONYMIE DE L'ADRIATIQUE ORIENTALE

En empruntant le chemin qui est inverse de celui que l'on trouve d'habitude dans les recherches toponymiques, dans la présente contribution, le point de départ est constitué par l'appellatif qui assume la fonction toponymique ou devient toponyme tout court. On passe en revue les appellatifs d'origine romane qui dénotent la qualité du terrain: sa forme naturelle, la façon dont s'établit le contact mer - terre, la forme et la position particulières de l'endroit nommé. Dans un groupe à part on énumère les toponymes dérivés des appellatifs dénotant les situations topographiques consécutives à l'intervention de l'homme, tandis que le dernier groupe traite des métaphores topographiques.

Quelles sont les conclusions qu'on peut tirer de ces passages?

En premier lieu, les toponymes dus à ce transfert sont très fréquents dans la toponymie côtière. Ils sont plus nombreux dans les syntagmes toponymiques que dans les toponymes à un terme. Leur nombre va en croissant si le terme est fréquent dans sa fonction appellative, ce qui, naturellement, exige une spécification ultérieure dans la seconde constituante. De là, le nombre très grand de syntagmes toponymiques contenant punta, vala, etc.

2° Les toponymes simples sont formellement plus modifiés et leur occurrence en fonction appellative est plus rare (Pedruara, Jarinovica, etc.).

3° Les éléments plus anciens sont pour la plupart opaques et leur origine ne peut être trouvée que par une recherche diachronique.

Enfin, presque pour tous les toponymes qui sont dérivés

d'expressions alloglotiques trouvées sur place, nous pouvons découvrir un parallélisme frappant de l'organisation de la forme de contenu dans les toponymes d'origine slave. Il ne s'agit pas là des calques (contre cette présupposition parlent les raisons géographiques, la diversité du milieu linguistique, l'éloignement, etc.), mais, au contraire, d'un fait linguistique connu depuis longtemps, à savoir que la réalité géographique est d'abord vue et conceptualisée de la même manière et ensuite exprimée par des moyens linguistiques différents. Le résultat en sont les toponymes isosémantiques (du type Mežanj ≠ Sridnjak) où le sème "se trouvant dans le milieu" (lat. medianus) est exprimé par les moyens propres à chaque langue ou bien par leur cumul tautologique (type Lingua-glossa).